

Člověk a otázka / Otázka a člověk

Je základní rozdíl mezi člověkem, na kterého se tážeme (který je „předmětem“ našeho tázání), a člověkem, který se sám táže. Zvláštní však je, že tázat se na člověka, tj. tázat se, co to vlastně je „člověk“, dokáže jen člověk; jinak řečeno: jen člověk se dokáže tázat sám na sebe a tázat se, kým vlastně je. Svým způsobem lze říci, že člověk je tvor, který se táže; je to „výměř“ podobný Aristotelovu ΖΩΟΝ ΛΟΓΟΝ ΕΧΟΝ. Jedním ze základních problémů je ovšem, co se vlastně děje s člověkem, který se táže sám na sebe, když tu otázku staví tak, že nejenom odpověď na ni, ale už sama otázka jej zpředměťňuje, tj. zbavuje něčeho, co je pro něho bytostně důležité, „podstatné“. V čem ostatně spočívá ono zpředměťňování? V tom, že člověk, který se takto (na sebe) táže, už předem počítá s tím, že je bytostně spjat s tím, co jej charakterizuje jako daného, již jsoucího. Takový člověk se již tou otázkou zpředměťňuje tím, že abstrahuje, odhlíží od toho, že je také (a možná především) tím, čím „ještě není“. A neplatí to jen ve smyslu individuálním a tedy jedinečném, i když právě tento význam je pro každého velice důležitý, ale platí to i ve smyslu obecném, zahrnujícím všechny lidské bytosti. A pak ovšem také velice záleží na tom, zda je otázka míněna tak, že už předem víme, koho mezi lidmi zahrnout a koho ne (tedy na hledisku, např. míníme-li „člověka“ jako bytost biologickou a zoologickou, tedy např. odkdy budeme fylogeneticky počítat, že už jde o člověka, a to v kontextu vývoje na této jediné planetě, nebo budeme-li mluvit rozumnou bytost, ať pochází odkudkoli z vesmíru a je biologicky ustrojena jakkoliv odlišným způsobem, apod.). Tento způsob tázání a všechny tyto a podobné otázky mají svou důležitost také v souvislosti s otázkou tzv. lidských práv. Ona ironizace některých fundamentalistických přírodovědců (ale někdy i jiných pohrobků pozitivismu a osvícenství apod.), zda budeme uznávat i „lidská práva“ šimpanzů a vůbec primátů, nebo obecně všech živých bytostí atd. atp., je zřetelně spojena s vnucováním předsudku, že vlastně mezi lidskostí člověka a živočišností zvířete není žádný zásadní rozdíl. Tady bychom mohli zavést jakousi mez či hranici: jakmile se nějaká živá bytost začne tázat sama na sebe a bude chtít vědět, čím nebo kým je, musíme ji zařadit mezi lidské bytosti. Možná, že toto rozdělení je hlubší a závažnější než počátek rituálů, mýtů a religiozity. Vždyť mýty představují – jak říkal Patočka – odpovědi na otázky, které ještě nebyly položeny. Člověk začíná být člověkem až tam, kde si takové otázky začíná klást.

(Písek, 050801-2.)